

ПСИХОГІГІЄНИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО ПІДГОТОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ / PSYCHOHYGIENIC PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS

Сергій Болтівець,

доктор психологічних наук, професор,
Клініка активної терапії особливих станів, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4432-5272>

Sefa Bulut,

Prof. Dr.,
Ibn Haldun University, Istanbul, Turkey
<https://orcid.org/0000-0002-2622-4390>

***Анотація.** Висвітлюються методологічні засади психогігієнічного знання в галузі професійного самоздійснення особистості фахівця. Проекція розвитку індивідуальних психологічних задатків здатностей в їх розвитку як гуманістична перспектива представлена методологічною основою психогігієни особистості в її професійному онтогенезі. Наведено основні тенденції психофізіологічне забезпечення становлення фахівця протягом останніх століть на підтвердження методологічної основи психогігієни, що полягає не в пошуці і зосередженні на тому, чого бракує, а в з'ясуванні наявних психічних і, зокрема, особистісних можливостей людини для їх діяльного розвитку і втілення у професії. Професійне самоздійснення особистості представлено у психологічному механізмі інтродекції, що полягає у закономірному самовизначенні й розрізненні себе як суб'єкта професійної*

діяльності, самоусвідомлення якої актуалізує сферу особистісної неповторності (унікальності).

Ключові слова: психогігієнічне знання, професійне самоздійснення, проєкція розвитку, гуманістична перспективія, професійний онтогенез, психофізіологічне забезпечення, механізм інтроспекції

Abstracts. *The methodological principles of psychohygienic knowledge in the field of professional self-realization of a specialist are highlighted. The projection of the development of individual psychological predispositions and abilities in their development as a humanistic perspective is presented as the methodological basis of psychohygiene of the individual in its professional ontogenesis. The main trends of psychophysiological support for the formation of a specialist over the past centuries are presented in confirmation of the methodological basis of psychohygiene, which consists not in the search and concentration on what is missing, but in clarifying the available mental and, in particular, personal capabilities of a person for their active development and implementation in the profession. Professional self-realization of a person is presented in the psychological mechanism of introjection, which consists in the natural self-determination and distinction of oneself as a subject of professional activity, the self-awareness of which actualizes the sphere of personal uniqueness (uniqueness).*

Keywords: *psychohygienic knowledge, professional self-realization, development projection, humanistic perspective, professional ontogenesis, psychophysiological support, introjection mechanism*

Оптимум психічного функціонування і реалізації власного професійного призначення особистості належить до предмету психогігієнічного знання як міждисциплінарної наукової галузі і сфери практичної діяльності, спрямованої на забезпечення збереження і зміцнення психічного здоров'я людини. Психогігієна особистості є умовою реалізації її здібностей і творчих можливостей у професійній діяльності.

Методологією психогігієнічного знання в галузі визначення психогігієнічних засад професійного самоздійснення особистості є усвідомлення ціложиттєвого сенсу людини в його значенні для інших і співвіднесення з можливостями його втілення. Цим самим індивідуальні психологічні задатки здатностей в їх розвитку становлять собою можливість втілення

у професійному самоздійсненні особистості. Проекція розвитку цих можливостей як гуманістична перспектива і є методологічною основою психогієни особистості в її професійному онтогенезі. Такий методологічний підхід є протилежним до погляду на особистість з позицій з'ясування її психічної дефіцитарності, генеза якого сягає витоків психіатрії й найдавніших архетипів колективної свідомості людства. Латинська етимологія дефіцитарності позначає de-ficіo, fecі, festum як відділення, відпадання, виявлення недостатності, бракування, занепадання, бідніння, убожіння й помирання, протилежністю якої є профіцитарність – proficіo, fecі, festum як рух уперед, домагання й досягання успіху, допомагання, принесення користі і власної корисності, зростання й вивищення [1]. Цим самим методологічною основою психогієни і її є не пошук і зосередження на тому, чого бракує, а з'ясування наявних психічних і, зокрема, особистісних можливостей людини для їх діяльного розвитку.

Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця, а отже профіцитарної особистості, чий успіх у професійній діяльності приносять користь суспільству, супроводжувало розвиток фахових спеціалізацій з самого початку виникнення розподілу праці на окремі функції, оскільки без нього була неможливою необхідна для достатньої життєздатності людських спільнот ефективність і якість результатів трудових зусиль. Думка про необхідність і можливість психофізіологічного визначення і реєстрації діапазону людських можливостей населення Великобританії з метою з'ясування інтелектуального потенціалу нації була реалізована вже на п'ятому році розвитку психології як самостійної галузі знань Ф. Гальтоном, який у 1884 році заснував і представив на Лондонській міжнародній медичній виставці антропометричну лабораторію: «Ця лабораторія функціонувала шість років, – відзначають Дуан і Сидні Шульц, – протягом яких Гальтон зібрав результати обстеження більш як дев'яти тисяч людей. У цій лабораторії використовувались різноманітні прилади для антропометричних і психометричних вимірювань. За невелику вхідну плату кожний відвідувач міг пройти усі обстеження, результати яких асистенти лабораторії вносили до картотеки. У відвідувачів лабораторії серед інших

параметрів визначався зріст, вага, об'єм легень, максимальна сила різних м'язів, частота дихання, гострота слуху, зору і сприйняття кольорів [2, с. 159-160]. Цього ж року український психолог Ю. Охорович представив на засіданні Паризького біологічного товариства свій винахід – прилад гіпноскоп, призначений для визначення гіпнабельності людини і демонстрації підтвердження розробленої ним теорії ідеопластії – домінантна думка переважає і припиняє усі інші, а думка про будь-яку функціональну зміну психофізіологічного стану людини викликає таку ж функціональну зміну [3]. Пошук і виявлення особливих психофізіологічних властивостей людини, притаманних видатним особистостям, здійснив І. Сікорський у своїй київській лабораторії, зіставляючи вираженість індивідуальної неповторності ритмів пульсу і дихання визначних і значною мірою самореалізованих осіб свого часу, таких як професори і науковці П. Житецький, А. Степович та інші, з аналогічними показниками людей посередніх, що належали до масових на той час професій. Як відзначає І. Сікорський у своїй праці «Даровитість і талановитість у світлі об'єктивного дослідження за даними психофізіологічних корелятивів» [4], пульс і дихання людей інтелектуально обдарованих відрізнявся більшою чіткістю вираженості тільки їм притаманних ознак, а людям посереднім, малообдарованим був властивий невиразний, малоозначений ритм пульсу і дихання і, за цією прикметою, подібний між собою в межах цієї категорії обстежених.

Подальший розвиток психології, пов'язаний з запитами індустріального виробництва, сприяв розробленню системи інтенсифікації праці шляхом точнішого й повнішого використання психофізіологічного потенціалу працюючих (Ф. Тейлор), профвідбору, профорієнтації, підвищення продуктивності праці заради збільшення підприємницьких прибутків (Г. Мюнстенберг), що, безперечно, сприяло розвитку й удосконаленню витребовуваних промисловим виробництвом окремих, необхідних для виконання певних трудових операцій психофізіологічних функцій або їх груп, однак не реалізовувало засадничі психогігієнічні підходи, які полягають у цілісності і

повномірності реалізації людиною самої себе – власного усвідомлюваного призначення.

Нами проведено вивчення психогігієнічних результатів занять спортом для осіб з обмеженими можливостями в адаптивному спорті [5]. Зокрема, в проведеному нами якісному дослідженні використовувалися напівструктуровані інтерв'ю з 23 учасниками віком від 18 до 55 років із середнім віком учасників 32 роки, які активно займаються адаптивним спортом. Учасники були відібрані за допомогою методу цілеспрямованої вибірки, щоб забезпечити різноманітне представництво за віком, статтю, типом інвалідності та видом спорту. Збір даних зосереджувався на особистому досвіді учасників з адаптивними видами спорту з наголосом на психологічному впливі, пов'язаному з професією. Дані були проаналізовані за допомогою тематичного аналізу для визначення основних тем і категорій психологічних результатів адаптивного заняття спортом. Аналіз виявив п'ять основних тем, пов'язаних із психогігієнічними наслідками занять адаптивними видами спорту: емоційне благополуччя, соціальна інтеграція, розширення особистих можливостей, когнітивні результати та адаптація та подолання. У розділі «Емоційне благополуччя» учасники повідомили про покращення емоційної стійкості, самооцінки, радості та задоволення, а також зменшення тривоги. Соціальна інтеграція характеризувалася посиленням почуття причетності, посиленою соціальною підтримкою та покращеними навичками спілкування. Розширення особистих можливостей було очевидним через збільшення автономії, досягнення мети та особистісне зростання. Когнітивні результати включали кращу концентрацію та концентрацію, а також покращені навички розв'язання ускладнень. Нарешті, адаптацію ми спостерігали через розвиток ефективних механізмів подолання, підвищення стійкості та прийняття інвалідності.

Таким чином, аналіз психогігієнічних засад професійного самоздійснення особистості засвідчує необхідність виокремлення методологічних підходів, що є визначальними у психофізіологічному забезпеченні становлення фахівців:

1. Самоздійснення особистості у професії передбачає наявність рівноваги у визнанні і самовизнанні професійно здійснюваного відповідно до самостійно визначеного рівня домагань, який змінюється у процесі професійної діяльності, зростаючи під впливом успіхів і редукуючись до базальних значень під впливом несприятливих обставин різного ступеня вираженості.

2. Самоздійснення особистості є процесуальною відповіддю на питання про те, яким вимірам професійного сенсу і фахових домагань відповідає психофізіологічний потенціал людини.

Самоздійснення особистості включає психологічний механізм інтроекції, що полягає у закономірному самовизначенні й розрізненні себе як суб'єкта професійної діяльності, самоусвідомлення якої актуалізує сферу її неповторності (унікальності).

Джерела:

1. Трофимчук М., Трофимчук О. (2001). *Латинсько-український словник* (с. 151, 499). Львів: Вид-во Львівської Богословської Академії.

2. Шульц Д. П., Шульц С. Е. (2002). *Історія сучасної психології* / Пер. з англ. А.В. Говорунов, В.І. Кузін, Л.Л. Царук / За ред. А.Д. Наследова. Євразія.

3. Мороз О. В., Полташевська О. С. (1991). Науковий внесок Ю.Л. Охоровича в психологію. *Питання психології*, 2, 113-119.

4. Сікорський І. О. (1912). *Даровитість і талановитість в світлі об'єктивного дослідження за даними психофізичних корелятивів*. Друкарня С.В. Кульженка.

5. Bulut, S., Rostami, M., Hajji, J., Boltivets, S., Saadati, N., Yang, J., McDonnell, M., Chikwe, C., & William, E.A. (2024). Adaptive Sports and Mental Health: Exploring the Psychological Outcomes of Engaging in Sports for Individuals with Disabilities. *Journal of Assessment and Research in Applied Counseling (JARAC)*, 6(2), 113-119. <https://doi.org/10.61838/kman.jarac.6.2.14>

Здоров'я та освіта XXI століття / Health and Education XXI

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА
ПОЛІТЕХНІКА»
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ
КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ, ЕКОЛОГІЇ
ТА ЗДОРОВ'Я

**НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
В КРИЗОВИХ УМОВАХ /
SCIENTIFIC AND INFORMATIONAL SUPPORT
OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS
IN CRISIS CONDITIONS**

*Матеріали
II науково-практичного семінару*

*20 березня 2025 року
м. Київ*

УДК 378:37.091.12

*Рекомендовано до друку Вченою радою
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 9 від 17 травня 2025 року)*

Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в кризових умовах: матеріали II науково-практичного семінару (20 березня 2025 року, м. Київ); відп. ред. і укл. Н. О. Терентьєва. Київ: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2025. 252 с.

Відповідальний редактор і укладач:

Терентьєва Н. О., доктор педагогічних наук, професор [Національний університет біоресурсів і природокористування України]

Рецензенти:

Бахмат Н. В., доктор педагогічних наук, професор [Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка]

Білик В. Г., доктор педагогічних наук, професор [Український державний університет імені Михайла Драгоманова]

ISBN 978-617-8598-13-6

Збірник репрезентує авторські матеріали, представлені в рамках проведення II науково-практичного семінару з міжнародною участю «Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в кризових умовах», які органічно розкривають різні аспекти окресленої проблематики.

Матеріали стануть у нагоді науковим, науково-педагогічним, педагогічним, медичним працівникам, фахівцям в галузі фізичної культури і спорту, здобувачам усіх рівнів вищої освіти, учителям-практикам і керівникам закладів освіти.

© Автори публікацій, 2025

© НУБіП України, 2025